

κείμενου ἐπασχολοῦμεν τὴν ψυχὴν ἡμῶν ἐν παιδίᾳ, ἥτις ζῶνει τὸ πνεῦμα, καὶ ἐπιτείνει ἡδιστα τὴν ἀξίαν τῆς ζωῆς, ἐμβάλλουσα τὴν εἰκασίαν ζωῆς τινος ὑψηλοτέρας πρὸς τὴν αἰσθητὴν.

Ἐκ πάντων δὲ τῶν εἰρημένων συνάγεται ὁ τέλειος ὀρισμὸς τοῦ Καλοῦ· καλὸν εἶνε τὸ ἐπασχολοῦν διὰ τοῦ εἶδους αὐτοῦ τὴν φαντασίαν καὶ τὸν νοῦν τοῦ θεατοῦ κατὰ τρόπον εὐκόλον, ἀρμονικόν, καὶ εὐάρεστον· κάλλος δὲ εἶνε πράγματος ιδιότης, καθ' ἣν ἐμβάλλει διὰ τοῦ εἶδους αὐτοῦ τὴν φαντασίαν εἰς ἐλευθέραν καὶ πρὸς τὸν νοῦν σύμφωνον παιδιάν, καὶ οὕτως ἐπιτείνει τὴν αἰσθησιν τῆς ζωῆς ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ θεατοῦ.

Ἐπειδὴ τὸ κάλλος ἐμβάλλει τὰς ψυχικὰς τοῦ θεατοῦ δυνάμεις εἰς ἀρμονικὴν τινὰ ἐνέργειαν, πάντως πρέπει νὰ εἶνε καὶ αὐτὸ ἀρμονικόν τι, ἢ ν' ἀποδίδῃ αὐτῷ ὁ νοῦς ἡμῶν ἀρμονίαν τινὰ ἐξ ἀντικειμένου· εἶνε δὲ αὕτη, εἴαν τὰ μέρη ἔχωσι πρὸς τὸ ὅλον ὀρισμένον τινὰ λόγον, καὶ ὅπου τοῦτο συμβαίνει, ἡ ἀρμονία ὀνομάζεται κυρίως συμμετρία, ἥτις εἶνε ὁ κανὼν τοῦ καλοῦ. Ἐκ τούτων δὲ γίνεται φανερόν, διὰ τί αἱ ἐν τῇ ζωγραφικῇ, τῇ πλαστικῇ, καὶ τῇ ἀρχιτεκτονικῇ τῶν Ἑλλήνων ἰχνογραφίαι τε καὶ ἀναλογίαι, ὑπὸ τῆς ὀξείας αὐτῶν αἰσθήσεως εἰς τὸν ὑψιστὸν βαθμὸν ἀναβιβάσθεισαι, εἶνε κανόνες τοῦ καλοῦ πρὸς τοὺς νεωτέρους, καὶ ἔσονται, ἐφ' ὅσον ὑπάρχει αἰσθησις τοῦ καλοῦ ἐν τῷ κόσμῳ. Τὰ καλὰ εἶδη διὰ τῆς ὀράσεως τέρπουσι τὴν ἐσωτερικὴν αἰσθησιν, ἀλλὰ πῶς ἐνεργοῦσιν οἱ φυσικοὶ νόμοι τῆς ὀράσεως, ὥστε νὰ παράγῃται ἡ αἰσθηματικὴ διάθεσις, τοῦτο εἶνε ἡμῖν ἄδηλον, ὡς ὑποκρυπτόμενον ἐν τῷ βάθει τοῦ ἡμετέρου ὀργανισμοῦ· τὸν ὀφθαλμὸν εὐφραίνουσι τὰ χρώματα· ἀλλ' ἡ φυσικὴ αὐτῶν ἐπίδρασις παραλλάσσει καὶ κατὰ τὴν ἀτομικὴν ἰδιοσυγκρασίαν τοῦ ὀργάνου, καὶ κατὰ τὰς ἀπειραρίθμους διαθέσεις, ἐν αἷς εὐρίσκεται ὁ ἄνθρωπος, καὶ κατὰ τὴν ἡλικίαν, ἡ χρωματικὴ ἀρμονία εὐρίσκεται ἐν τοῖς κεχρωματισμένοις ἀντικειμένοις ἢ σαρκώμασιν, ὅπου τὰ μὲν γινόμενα χρώματα πρέπει νὰ τηρῶσιν ἀναλογίαν τινὰ δυναμένην νὰ τέρψη τὸ ὄμμα. Ὅσπερ ἐν τῇ μουσικῇ ἀρμονίᾳ παραλλάττουσιν ὁμαλῶς καὶ κατ' ὀλίγον οἱ τόνοι, ὥστε καὶ συνηχοῦσι σχεδόν, οὕτω συμπαρίστανται καὶ τὰ χρώματα διὰ παραλλαγῶν, αἰτίνες ἐν ὅλον ἀποτελοῦσιν· ἐν τοῖς κεχρωματισμένοις ἀντικειμένοις. Ἀλλ' ἡ ἀνάγωγος ἢ διεφθαρμένη αἰσθησις ὀρέγεται τὰ ὀξέως ἢ πολὺ παραλλάσσοντα, καὶ τὰ προσβάλλοντα σφοδρότερον τὰς ὀψεις· πολλὰ χρώματα ἐπιδρῶσιν ἐπὶ τὴν ἠθικὴν αἰσθησιν.

τοῦ ἀνθρώπου διαφόρως. τὸ λευκὸν καὶ τὸ μέλαν ἔχουσι πανηγυρικόν τι καὶ σπουδαῖον παρὰ τοῖς κατοικοῦσι τὴν Εὐρώπην. τὸ λευκὸν ὑπὸ πάντων σχεδὸν τῶν ἐθνῶν ἐκλαμβάνεται ὡς εἰρήνης σημεῖον. τὸ μέλαν ὡς σημεῖον πένθους καὶ λύπης. Τὸ καθαρὸν χρῶμα τοῦ ἀνεφέλου οὐρανοῦ διασκεδάζει καὶ ἐκ τῆς καθάρσεως τὰ νέφη τῶν λυπηρῶν. κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον ἐνεργοῦσι τὰ χρώματα ἁρμονίαν τινά, ἧς μόνον ἡ ἐσωτερικὴ αἴσθησις δύναται ν' ἀντιληφθῆ. τὸ σκιοφως ἢ ἡ ἁρμονία τοῦ φωτὸς πρὸς τὴν σκιάν προξενεῖ πολλὴν εὐαρέστησιν τῷ θεατῇ. πόσον μαγεύει τὴν καρδίαν καὶ ὅπου τὰ φωτοσκιούμενα ἀντικείμενα δὲν εἶνε καθ' ἑαυτὰ πολλῆς τιμῆς ἄξια, ἔδειξαν τοῦτο θαυμάσια ἀριστουργήματα ζωγράφων.

Τίς δὲ εἶνε ἡ αἰτία, δι' ἣν σχηματογραφίαι τινὲς ἀρεστοῦσι τῷ ὄμματι, ἄλλαι δὲ λυποῦσιν αὐτό, δὲν δυνάμεθα νὰ κατανοήσωμεν· ἡ ἀναλογία εὐθείας γραμμῆς πρὸς ἄλλην, ἢ πολλῶν πρὸς ἀλλήλας, ἢ καμπύλων γραμμῶν πρὸς εὐθείας, ἢ πρὸς καμπύλας, ἀποτελεῖ ἐν πολλοῖς σχήμασι, γεωμετρικὴν συμμετρίαν καὶ ἁρμονίαν. Ἐὰν τοῦτο ἦν ἡ αἰτία τῆς εὐαρεστήσεως, ἔπρεπε νὰ εὐαρεστῇ ἡμῖν ἡ θεὰ παντὸς γεωμετρικῶς κανονικοῦ καὶ ἁρμονικοῦ σχήματος, ὅπερ δὲν ἀληθεύει. Ἡ ἐκ τῆς γεωμετρικῆς συμμετρίας εὐαρέστησις προέρχεται ἐξ αἰτιῶν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἡμῖν ἀγνώστων. βέβαιον εἶνε, ὅτι ἐν τῇ θεᾷ τῶν σχηματογραφιῶν ἡ φαντασία μεταβάλλει τὸ γεωμετρικὸν διαφέρον εἰς αἰσθηματικόν, σπεύδουσι δὲ αἱ ψυχικαὶ δυνάμεις, ὅταν αἰσθάνωνται τὸ καλόν, νὰ ἐξυψωθῶσιν εἰς τὸ ἄπειρον. διὰ τοῦτο εὐθύγραμμα σχήματα δὲν δύνανται νὰ εὐαρεστήσωσι τῷ θεατῇ, ἐπειδὴ ἡ εὐθεΐα, ἣτις σπεύδει εἰς τὸ ἄπειρον, θλάται ὡς ὑπὸ βίας τινός, ὅταν συνιστᾷ γωνίαν. καὶ πᾶν δὲ γωνιώδες οὐ μόνον δὲν εὐαρεστῇ, ἀλλὰ καὶ λυπεῖ τὴν αἴσθησιν.

Ἐκ τῆς συμμετρίας πολλῶν σχημάτων συνάψεως ἐν ἐνὶ ὄλῳ μάλιστα δὲ ἐν τῇ ἀρχιτεκτονικῇ γεννᾶται καλόν τι εἶδος, ἐν ᾧ αἱ εὐθεΐαι γραμμαὶ ποιοῦνται θαυμασίαν ἐνέργειαν διὰ τῆς ἀναλογίας. Ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα τὰ εὐθύγραμμα σχήματα, ἅτινα εἶνε μέρη ἀνάλογα τοῦ συμμετρου ὅλου, πρέπει καὶ αὐτά, ὡσπερ καὶ τὸ ὅλον, νὰ παριστῶσι τρόπον τινὰ γραμμὰς καμπύλας.

Ἐκ τῶν καμπύλων γραμμῶν μόνον ὁ κύκλος καὶ ἡ ἔλλειψις χρησιμεύουσιν ὡς βάσις τῆς ἀρχιτεκτονικῆς συμμετρίας· δύο ἐκ τῶν εὐθυγράμμων σχημάτων, τὸ τέλειον τετράγωνον, ὅπερ διὰ τῆς ἰσότητος τῶν πλευ-

ρῶν αὐτοῦ παριστᾶ τὸν ἴσας τὰς διαμέτρους ἔχοντα κύκλον, καὶ τὸ ἐπίμηκες ὀρθογώνιον, ὅπερ εἰκονίζει τὴν ἔλλειψιν, παραλαμβάνονται ἐν τῇ ἀρχιτεκτονικῇ ὡς καλὰ καὶ εὐάρεστα. Ὅμως τὸ ὀρθογώνιον προτιμᾶται τοῦ τετραγώνου, ἐπειδὴ ἔχει παντοδαπότητα ἀναλογιῶν μὴ ὑπάρχουσιν ἐν ἐκείνῳ· καὶ αὐτὸ πάλιν ἔάν ἀπομακρυνθῇ πολὺ ἀπὸ τοῦ τετραγώνου καὶ κατασκευασθῇ πολὺ μακρὸν καὶ στενόν, ἐπειδὴ φαίνεται, ὅτι μεταβάλλεται εἰς ἀπλὴν εὐθεΐαν, ἀπόλλυσι πᾶσαν τὴν αἰσθηματικὴν αὐτοῦ εὐαρέστησιν.

Κατὰ τὸν εἰρημένον τρόπον διακρίνεται ἐν ταῖς σχηματογραφίαις ἡ αἰσθησις τοῦ καλοῦ διὰ γεωμετρικῶν κανόνων, ὧν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲν ἐξηγήθησαν οἱ λόγοι. Ὅμως φαντασθῶμεν τὸναντίον, ἥτοι παράβωμεν ἄλλο εὐθύγραμμον σχῆμα, οἷον τὸ τρίγωνον τὸ ἀπλούστατον τῶν κανονικῶν εὐθυγράμμων σχημάτων καὶ ἐπινοήσωμεν τρίγωνον οἰκδόμημα διὰ τριγώνων θυρῶν καὶ τριγώνων θυρίδων· ἡ ἀρχιτεκτονικὴ οὐδ' ἐν τῇ νηπιότητι αὐτῆς ἀπεπλανήθη εἰς τοσαύτην ἀπειροκαλίαν καὶ ἀναισθησίαν μόνον παράφορος φαντασία δύναται ν' ἀποδώσῃ τῷ τριγώνῳ τὴν τοῦ καλοῦ ιδέαν.

Ἄλλὰ τίς ἐκ τῶν ἀπειραρίθμων ἐλλείψεων, καὶ τί ἐκ τῶν ἀπειραρίθμων ὀρθογωνίων εἶνε τοῦ καλοῦ ὁ κανὼν; τὸ μῆκος τοῦ σχήματος πρέπει μέχρι τινὸς νὰ εἶνε μεῖζον τοῦ πλάτους, ἔάν μέλλῃ νὰ γεννηθῇ τὸ παντὶ ὀφθαλμῷ τερπνὸν μῆκος, εἴτε εἰς στῦλον ἀποδοθῇ, εἴτε εἰς τὸ ἀκμαῖον ἀνάστημα νεάνιδος. ἔάν δὲ τὸ μῆκος ὑπερβῇ ὑπὲρ πολὺ τὸ πλάτος, τὸ σχῆμα μετατραπήσεται εἰς ῥάβδον, ἣτις δύναται νὰ ἐκληφθῇ ὡς παχεῖα γραμμὴ εὐθεΐα, καὶ ν' ἀπολέσῃ τὴν εὐαρέστησιν. Πολλοὶ δὲ τοιαῦται εὐθεΐαι ἐπικλινόμεναι ἀτάκτως ἐντὸς καμπυλογράμμων σχημάτων συνιστῶσι τὴν ἀηδῆ μορφήν τῆς ἀράχνης· ἀλλὰ τίς εἶνε τῆς ἀηδίας ταύτης ὁ λόγος; Βέβαιον εἶνε ὅτι καὶ αἱ καμπύλαι τότε προξενοῦσιν εὐαρέστησιν, ὅταν περιέχῃται ἐν αὐταῖς ὀρθόν τι καὶ ἐπίμηκες. τότε ἡ φαντασία προσβάλλει ἑαυτῇ νὰ ἐπιλύσῃ τὸ μέγα πρόβλημα, οὐχὶ νὰ εὔρῃ τὸν τετραγωνισμὸν τοῦ κύκλου, ἀλλὰ νὰ συνάψῃ ἐν εὐαρέστῳ αἰσθήματι τὴν ἄπαυστον διαμάχην τοῦ ὀρθοῦ πρὸς τὸ καμπύλον. Οἱ καλοὶ οὗτοι σχηματισμοὶ δὲν περιλαμβάνονται ἐν κανόσιν, εἰ καὶ πάντες θεμελιοῦνται ἐπὶ τοῦ ὀφιοειδοῦς καὶ κυματοειδοῦς.

Θαυμασία δὲ καὶ ἀνυπέρβατος κρίνεται κατὰ τὴν γραμμικὴν καλλο-

νήν ἢ ἀρχιτεκτονική τῶν ἔργων Ἑλλήνων. Οἱ ἐκ παλαιοτάτων χρόνων ἐφευρεθέντες στῦλοι εἶνε τοσοῦτον αἰσθηματικῶς καλοὶ καὶ εὐάρεστοι, ὥστε μάτην ἐκοπίασαν οἱ νεώτεροι ἀρχιτέκτονες νὰ ἐπινοήσωσι τελειότερους. Τελειότης ἄλλη εἶνε ἀνένδεκτος· ὁ ζητῶν αὐτὴν διαφθείρει τὸ τέλειον τῆς ὑπαρχούσης καλλονῆς· ἀλλὰ πόθεν ἐκπηγάζει ἡ καλλονὴ αὕτη, οὐδένα ἄλλον λόγον δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν τούτου, εἰ μὴ ὅτι τὸ σχῆμα αὐτῶν ἀνάγεται εἰς τὸ τετράγωνον καὶ τὸ ὀρθογώνιον, καὶ εἰς τὰ ὑπ' αὐτῶν παριστάμενα καμπύλα τὸν κύκλον καὶ τὴν ἔλλειψιν, ἐξ ὧν προέρχεται τὸ τῶν σχηματογραφιῶν κάλλος· οὐδέποτε εὐηρέστησαν ὀφθαλμῶ θεατοῦ πλάγιοι σχηματισμοί.

Ἐκ τῶν ῥηθέντων περὶ τῆς ἐξ ἀντικειμένου συμμετρίας τοῦ καλοῦ συνάγονται δύο τινά· πρῶτον μὲν, ὅτι τινὲς συμμετρίαι τῶν πραγμάτων δὲν εὐαρεστοῦσι τῷ ὄμματι, καὶ ἀκολουθῶς ἀντικείμενα ἐσχηματισμένα κατὰ τοιαύτας δὲν φαίνονται ἡμῖν καλά· δεύτερον δέ, μένει ἀποχρώντως ἀνεξήγητον, διὰ τίνα λόγον αἱ μὲν τῶν συμμετριῶν εὐαρεστοῦσι τῷ ὄμματι, αἱ δὲ δυσαρεστοῦσιν.

Ὁ Κάντιος ἐν τῇ Διαλεκτικῇ τῆς αἰσθητικῆς κρίσεως θεωρῶν τὸ καλὸν ἐν ἐπόψει ὑποκειμενικῇ τε καὶ ἀντικειμενικῇ, καὶ ἐξετάζων κατὰ τοὺς ὑπὲρ καὶ κατὰ λόγους αὐτό, ἂν στηρίζεται ἐπὶ ὠρισμένων ἐννοιῶν καὶ ἀκολουθῶς δύναται ν' ἀποδειχθῇ λογικῶς, ἢ ἐρείδεται ἐπὶ ἀορίστων ἐννοιῶν, ἥτοι ἐννοιῶν ὑποκειμενικῶν, καὶ ἐπομένως εἶνε ἀποδείξεων ἀνεπίδεκτοι, ὡς συμπέρασμα τῆς διαλεκτικῆς ταύτης ἐρεύνης ποιεῖται τὴν ἀκόλουθον ἐρώτησιν· ἡ ἀναλογία καὶ συμμετρία, ἣν ἀποδίδομεν εἰς τὸ καλόν, κεῖται ἐν αὐτοῖς τοῖς πράγμασιν ἢ ἐν ἡμῖν; ἥτοι ἡ ἀναλογία καὶ συμμετρία, ἣν ἀποδίδει ὁ νοῦς ἡμῶν εἰς τὸ καλόν, εἶνε πραγματικὴ ιδιότης τῶν ἀντικειμένων, ἅτινα λέγομεν, ὅτι εἶνε, καλά, ἢ εἶνε κατασκευὴ τῆς ἡμετέρας ψυχῆς ὑπάρχουσα ἐν ἡμῖν; ὁ αἰσθητικὸς ἰδανισμὸς, λέγει ὁ αὐτός, ἀποδέχεται, ὅτι ἡ ὑψίστη αἰτία τῆς φύσεως ἠθέλησε νὰ παραγάγῃ τοιαῦτα πράγματα, ἅτινα ἔδει νὰ παριστῶνται ἡμῖν καλά. Ὑπὲρ ταύτης τῆς θεωρίας ἀποφαίνονται κυρίως οἱ ὀργανικοὶ σχηματισμοί. ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου ἡ φύσις καὶ ἐν τοῖς μηχανικοῖς κούτης σχηματισμοῖς δεικνύει τοσαύτην κλίσιν πρὸς τὸ καλόν, ὥστε δυνατόν νὰ πιστεύσωμεν, ὅτι αὐτὴ ἠδύνατο νὰ παραγάγῃ καὶ ἐκείνους τοὺς ὠραιοτάτους τύπους ἀπλῶς

διὰ τοῦ μηχανισμοῦ, καὶ διὰ τοῦτο τὸ καλὸν κεῖται οὐχὶ ἐν τῇ φύσει ἀλλ' ἐν ἡμῖν.

Ὡς ἀπάντησις πρὸς τὴν ἐρώτησιν τοῦ Καντίου δύναται νὰ ῥηθῆ, ὅτι τὸ καλὸν εἴτε ιδιότης τῶν πραγμάτων ὑποτεθῆ, εἴτε κατασκευὴ τῆς ἡμετέρας ψυχῆς, κατ' ἀμφοτέρωθεν εὐρίσκεται ἀρχικῶς ὡς στοιχεῖον τῆς ἀμέσου συνειδήσεως, ὅπερ ὁ νοῦς ἀναλαμβάνων, ἀναλύει καὶ σχηματίζει τὴν ἐννοίαν αὐτοῦ, ὡσπερ καὶ τὰς τῶν πραγμάτων ἐννοίας, ἅτινα διὰ τῆς αἰσθήσεως παριστάμενα ἐν τῇ συνειδήσει, γίνονται ὡσαύτως ἄμεσα στοιχεῖα αὐτῆς· περὶ τούτου δὲ οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν ἔχομεν, ὅτι δὲ προσ-
ιδιάζει εἰς τὸ καλὸν διακρινόμενον ἀπὸ τῆς ἄλλης φύσεως τῶν πραγμάτων, ἐρρήθη ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, καὶ ἔτι ῥηθήσεται ἐν τῷ περὶ καλλιλογικῆς κρίσεως.

ΠΕΡΙ ΥΨΗΛΟΥ

Κατὰ τὸν Κάντιον ὑψηλὸν εἶνε τὸ ἀπολύτως μέγα, μέγα δὲ ἀπολύτως εἶνε τὸ ἀνώτερον πάσης συγκρίσεως, πρὸς ὃ παραβαλλόμενον πᾶν ἕτερον φαίνεται ἐλάχιστον, ἀλλ' ἐν τῇ φύσει οὐδὲν ὑπάρχει τοιοῦτον, ὅπερ δὲν ἤθελεν ἔχει ἄνω ἑαυτοῦ τι μεῖζον· ἀπολύτως μέγα εἶνε τὸ ἄπειρον, ὅπερ τυγχάνει ἰδανικόν· τὸ ὑψηλὸν ἄρα εὐρίσκεται κυρίως οὐχὶ ἐν τῇ φύσει, ἀλλ' ἐν ἡμῖν, καὶ ἐκ τοῦ ἡμετέρου πνεύματος μεταβαίνει εἰς τὴν φύσιν· ὡσπερ τὸ καλὸν ἀναφέρεται πρὸς τὴν ποσότητα αὐτῶν· διὰ τοῦτο δὲ τὸ ὕψος δύναται νὰ εὑρεθῆ καὶ εἰς ἄμορφα πράγματα, οἷον εἰς ὄρη ἐν ὄψει μὴ περιλαμβανόμενα εἰς κύματα θαλάσσης ἀλλεπάλληλα πίπτοντα. τὸ μέγεθος τῶν πραγμάτων εἶνε ἢ κατ' ἔκτασιν ἢ κατ' ἐπίτασιν, καὶ κατ' ἔκτασιν μὲν εἶνε, ὅταν τὸ πολὺ παριστᾶται ἐν χώρῳ, κατ' ἐπίτασιν δέ, ὅταν νοῆται ἐν χρόνῳ, ἢ ὡς αὐξανόμενον, ἢ ὡς μειούμενον, ἢ ὡς μένον τὸ αὐτό· τὸ κατ' ἐπίτασιν μέγεθος λέγεται καὶ δυναμικόν.

Ὅταν μέγεθος ἀντικειμένου τινὸς ὑπερέχη πᾶν ἄλλο, φαίνεται ἀμέτρητον, οἷον ὄρος μέγα, ὁ ἕναστρος οὐρανός, ὁ ὠκεανός, καὶ ἀμέτρητον μὲν δὲν εἶνε διὰ λογικῆς ἢ μαθηματικῆς ἀριθμήσεως, ἥτις οὐδὲν ἀμέτρητον γινώσκει ὡς προχωροῦσα ἐπ' ἄπειρον, ἀμέτρητον δὲ εἶνε αἰσθητῶς,

ἐπειδὴ ὑπερβαίνει τὰ ὄρια τῆς αἰσθήσεως· τὸ τοιοῦτον μέγεθος, πρὸς κατάληψιν τοῦ ὁποίου ἡ φαντασία ἀνωφελῶς μεταχειρίζεται πάσας αὐτῆς τὰς δυνάμεις ἀθρόας, ἐκκαλεῖ τὸν ἐποπτικὸν νοῦν πρὸς τὸ ἄπειρον, κείμενον ὑπὲρ πᾶν αἰσθητὸν μέτρον, πρὸς ὃ ὁ νοῦς ἀναφέρει τὸ ὕψος τοῦ μεγέθους. Ἐπειδὴ δὲ ἡ φαντασία δὲν δύναται νὰ ἐκμετρήσῃ τὸ τοιοῦτον μέγεθος, τοῦτο διεγείρει ἐν ἡμῖν δυσαρέστησιν, ἀλλ' ἡ συνείδησις τῆς ὑπεροχῆς καὶ ἀνεξαρτησίας τοῦ ἡμετέρου τοῦ σπουδάζοντος νὰ συλλάβῃ, εἰ καὶ ἀμυδρῶς, τὸ ἀπόλυτον καὶ ἄπειρον, παρέχει εὐαρέστησιν, καὶ ἀπαδίδει τὸ ὑψηλὸν εἰς τὸ ἀντικείμενον, ἐκ τοῦ μεγέθους τοῦ ὁποίου αὕτη ἠγέρθη. Ἐκ τούτου δὲ ἐξηγεῖται διὰ τί τὸ ὑψηλὸν στιγμιαίως καταπλήττει καὶ δυσαρεστεῖ ἡμᾶς, ἐπάγον ἀκαριαίαν ἐπίσχεσιν τῶν ζωϊκῶν δυνάμεων διὰ τὴν ἀδυναμίαν τῆς φαντασίας νὰ διατιμήσῃ τὸ φαινόμενον ἀμέτρητον μέγεθος τοῦ ἀντικειμένου.

Ἐὰν δὲ τὸ μέγεθος εἶνε δυναμικόν, αἱ δυνάμεις διατιμῶνται διὰ φυσικῶν ἢ ἠθικῶν μέτρων· πρᾶγμα μέγιστον δυναμικῶς φαίνεται ἡμῖν ἄμαχον καὶ φοβερόν, οἷον σάλος τῆς θαλάσσης σφοδρός, σεισμὸς τῆς γῆς ἰσχυρός, ψῦχος δριμύτατον· ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου ἐξεγείρεται καὶ ἡ συνείδησις τῆς ἠθικῆς ἡμῶν δυνάμεως, ὅτι οὐδὲν ἰσχυρὸν καὶ κραταιὸν δύναται νὰ βιάσῃ τὴν θέλησιν ἡμῶν πρὶν ἢ ἐξουδενώσῃ ἡμᾶς, καὶ ἐκ τῆς ἠθικῆς ἡμῶν ὑπεροχῆς γεννᾶται ἡμῖν εὐαρέστησις. Οὕτω δὲ τὸ αἰσθητῶς ἄμαχον καὶ φοβερόν ἀνυψοῖ τὴν ψυχὴν ὑπὲρ τὰ ὄρια τῆς αἰσθήσεως ὡς πρὸς τὸ πρακτικὸν τῆς ζωῆς μέρος, παρέχον ἡμῖν εὐαρέστησιν, δι' ἣν καλοῦμεν αὐτὸ ὑψηλόν.

Σημειούσθω δὲ ὅτι τὸ ὑψηλὸν γίνεται ἀντιληπτὸν ἢ ἐξωτερικῶς, ἢ μόνον ἐσωτερικῶς, καὶ τὸ μὲν ἐξωτερικῶς ἀντιληπτὸν καλεῖται σωματικῶς ὑψηλόν, τὸ δὲ ἐσωτερικῶς, νοερῶς ὑψηλόν, τὸ σωματικῶς ὑψηλὸν ἀπαντᾷ εἰς μόνα τὰ ὄρατὰ καὶ τὰ ἀκουστὰ πράγματα, διότι καὶ τὰ ἀκουστὰ παριστῶνται ἐν τῇ ψυχῇ ἐνίοτε ἀσυγκρίτως μεγάλα, οἷον ἡ βροντὴ τοῦ κεραυνοῦ, ἡ ἐκπυρσοκρότησις τῶν τηλεβόλων, ὁ βρασμὸς τῆς κυμαινομένης θαλάσσης, καὶ ἀνήκουσιν εἰς τὰ κατ' ἐπίτασιν ἢ δυναμικῶς ὑψηλά· τὰ δὲ ὄρατὰ δύνανται νὰ εἶνε ἐν ταύτῳ καὶ κατ' ἔκτασιν καὶ δυναμικῶς ὑψηλά, οἷον ὁ ὠκεανὸς κυμινόμενος, μέγα καὶ πυρίπνουν ὄρος· τὰ δὲ διὰ τῶν ἄλλων αἰσθήσεων ἀντιληπτὰ, τὰ ὀσφραντὰ, τὰ γευστὰ, καὶ τὰ ἀπτά, δὲν παρίστανται ἀσυγκρίτως μεγάλα οὔτε κατ' ἔκτασιν οὔτε δυνα-

μικῶς, καὶ ἀκολουθῶς οὐδὲ πληροῦσι τὴν ψυχὴν τοῦ ἐκ τοῦ ὑψηλοῦ αἰσθήματος· τὸ δὲ νοερῶς ὑψηλὸν ἀποδίδεται εἰς τὰ ὑπὲρ αἰσθησιν, ὅταν δι' ἐξεικονίσεως σπουδάζωμεν νὰ αἰσθητοποιήσωμεν αὐτά, καὶ παριστῶμεν ἐν τῇ ψυχῇ ἀσυγκρίτως μεγάλα· τοιοῦτον δὲ εἶνε ἡ αἰωνιότης παρισταμένη κατ' ἑκτασιν τοσοῦτον μεγάλη, ὥστε εἶπεν ὁ Δαβὶδ περὶ αὐτῆς ὅτι χίλια ἔτη πρὸς αὐτὴν εἶνε ὡς ἡμέρα ἢ ἑχθές.

Ἀνακεφαλαιοῦντες δὲ τὰ εἰρημένα περὶ τοῦ ὑψηλοῦ, καὶ ἐπὶ μᾶλλον τὰ περὶ αὐτοῦ ἐξηγοῦμενοι, ἐκτίθεμεν αὐτὰ ἐν τοῖς ἐπομένοις σαφέστερον καὶ ὀριστικώτερον.

Τὸ ὑψηλὸν ἐπειδὴ ἐνεργεῖ διὰ τοῦ μεγέθους καὶ οὐχὶ διὰ τοῦ εἶδους, μᾶλλον ἢ τὸ καλὸν ἀνάγει ἡμᾶς πρὸς τὸν νοητὸν κόσμον, διότι τὸ πεπερασμένον ἀντιληπτὸν ἐκτείνομεν διὰ τοῦ ἐποπτικοῦ τοῦ μέχρι τοῦ ἀπειρου, καὶ οὐ μόνον εἰκάζομεν τὸ ἄπειρον, ὡς ποιοῦμεν διὰ τοῦ καλοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐποπτεύομεν αὐτό ὡς δυνατόν· ὑψηλὸν ἄρα εἶνε τὸ ἀνάγον ἡμᾶς διὰ τοῦ ἀσυγκρίτου αὐτοῦ μεγέθους πρὸς τὸν νοητὸν κόσμον, καὶ ποιοῦν νὰ ἐποπτεύωμεν τὸ ἄπειρον διὰ τοῦ πεπερασμένου, καὶ ἐκ τούτου διεγείρον ἐν ἡμῖν εὐαρέστησιν. Ὑψος δὲ εἶνε ἐκείνη τῶν πραγμάτων ἡ ιδιότης, καθ' ἣν διὰ τοῦ ἀσυγκρίτου αὐτῶν μεγέθους ἐμφανίζεται ἡμῖν εὐφρόσυνον αἶσθημα.

Ἡ ἐκ τοῦ ὑψηλοῦ εὐαρέστησις δὲν εἶνε καθαρὰ καὶ ἄκρατος ὡσπερ ἡ ἐκ τοῦ καλοῦ, διότι ἐν τῷ ὑψηλῷ ἡ ψυχὴ στενοχωρεῖται, ἐπειδὴ ἡ φαντασία δὲν δύναται νὰ διατιμήσῃ τὸ ἀσύγκριτον τοῦ ὑψηλοῦ μέγεθος, καὶ τοῦτο προξενεῖ δυσαρέστησιν, ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου ὁ νοῦς παραβάλλων τὸ ἀμέτρητον μέγεθος πρὸς τὸ ἀπόλυτον, εὐρίσκει πλησιάζον πρὸς τὸ ἄπειρον, ἡ δὲ σύγκρισις αὕτη παρέχει εὐφρόσυνον αἶσθημα· διὰ ταύτην δὲ τὴν μίξιν τοῦ λυπηροῦ μετὰ τοῦ εὐαρέστου, ἡ ψυχὴ δὲν θεωρεῖ ἡσύχως τὸ ὑψηλόν, ὡσπερ τὸ καλόν, ἀλλὰ κυριεύεται ὑπὸ τῆς ταραχῆς· διότι μεταβαίνει ἀπὸ καταστάσεως εἰς ἀντίθετον κατάστασιν, ὥστε ἱκανὸν χρόνον παρατηρεῖ καὶ τὰ δύο ταῦτα παθήματα· ἀλλὰ τὸ δεύτερον κυριεύει τὴν ψυχὴν σφοδρότερον διὰ τὴν ἀντίθεσιν, καὶ γίνεται ἰσχυροτέρα ἢ ἐκ τοῦ ὑψηλοῦ εὐαρέστησις παρὰ τὴν ἐκ τοῦ καλοῦ.

Ἡ ἐκ τοῦ ὑψηλοῦ εὐαρέστησις δὲν εἶνε ἐλευθέρα παντὸς κέρδους καὶ διαφέροντος. διότι, ἐπειδὴ τὸ ὑψηλὸν διεγείρει ἐν ἡμῖν τὴν συνείδησιν τοῦ ἰδίου ἡμῶν ὕψους, καὶ μεγαλύνει τὴν ἐνέργειαν τοῦ νοῦ ἡμῶν διὰ τοῦ με-

γέθους τῶν πραγμάτων, αἰσθανόμεθα ἐξ αὐτοῦ διαφέρειν ὡς λογικὰ ὄντα· τοῦτο δὲ εἶνε καθαρῶς πνευματικόν, καθότι γινώσκομεν, ὅτι μόνον οἱ ἄνθρωποι τοῦ ὑψηλοῦ ἀντιλαμβάνονται· τὸ ὑψηλὸν ὑποτίθησι ψυχὴν μεγάλην καὶ ἤθη χρηστότερα, διότι μόνον μεγάλαι ψυχαὶ ἀρέσκονται εἰς τὰ ὑψηλά.

Τὸ ὑψηλὸν ἔχει τοιαύτην σχέσιν πρὸς τὰς ψυχικὰς ἡμῶν δυνάμεις, ὥστε διὰ τοῦ ἀσυγκρίτου αὐτοῦ μεγέθους συστέλλει μὲν τὴν φαντασίαν, ἐκτείνει δὲ καὶ μεγαλύνει τὸν νοῦν· διὰ τοῦτο ὅταν ἀντιλαμβανώμεθα τοῦ ὑψηλοῦ. ἐνθὺν μὲν κωλύεται τρόπον τινὰ ἢ τῆς ζωῆς ἡμῶν αἰσθησις, ἐνθεν δὲ ἐπιτείνεται, ἐπειδὴ ἐκ τῆς συστολῆς ταύτης διεγείρεται ἡ συνείδησις τοῦ ἰδίου ἡμῶν ὕψους ὑπὲρ τὰ ὅρια τῆς αἰσθήσεως, καὶ ὡς ἐκ τούτου αἰσθανόμεθα εὐαρέστησιν, ἢ ἐκ τοῦ ὑψηλοῦ εὐαρέστησις οὐδὲν ἄλλο εἶνε, εἰμὴ ἢ δι' ἀσυγκρίτου μεγέθους πρῶτον μὲν κωλυομένη, εἶτα δὲ ἰσχυρότερον ἐπιτεινομένη αἰσθησις τῆς ζωῆς, καὶ ἀκολουθῶς εἶνε πάθημα ἀνάμικτον ἐκ λύπης καὶ χαρᾶς.

Ἐξ ἀπάντων δὲ τούτων συνάγεται ὁ τέλειος ὀρισμὸς τοῦ ὑψηλοῦ. Ὑψηλὸν εἶνε τὸ ἀναβιβάζον ὕψιστα διὰ τοῦ ἀσυγκρίτου αὐτοῦ μεγέθους τὰς ἐξοχικὰς τοῦ θεατοῦ δυνάμεις. Ὑψος δὲ ἐκείνη τῶν πραγμάτων ἢ ιδιότης καθ' ἣν διὰ τοῦ μεγέθους αὐτῶν μεγαλύνονται αἱ ψυχικαὶ τοῦ θεατοῦ δυνάμεις, καὶ ἐπιτείνεται ἡ τῆς ζωῆς ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ αἰσθησις.

Τὸ ὕψος ἐνοῦται μετὰ τοῦ κάλλους μέχρι τινῶν ὀρίων, διότι οὔτε τῇ ἐννοίᾳ τοῦ κάλλους ἀντίκειται τὸ νὰ ἔχη τι μεγάλην μορφήν, οὔτε τῇ ἐννοίᾳ τοῦ ὕψους ἢ καλὴ μορφή, διὰ τοῦτο οἱ ἀρχαῖοι καλλιτέχνιοι συνῆψαν εἰς πολλὰ αὐτῶν ἔργα τὸ ὕψος μετὰ τοῦ κάλλους, κατεσκευάσαν ἀγάλματα θεῶν καὶ ἡρώων ὑπὲρ τὸ ἀνθρώπινον ἀνάστημα, ἵνα δείξωσι τὴν ὑψηλὴν ἐννοιαν, ἣν εἶχον περὶ τῶν εἰκονιζομένων θεῶν. Ὁ Φειδίας δὲν ἠδύνατο νὰ παραστήσῃ τὸν πατέρα τῶν θεῶν καὶ ἀνδρῶν Δία, εἰὰν δὲν ἐποίει τὸ σῶμα αὐτοῦ ὑπὲρ τὰ μέτρα τοῦ ἀνθρώπινου ἀναστήματος, καὶ ἐν οἰκοδομήμασι δὲ καὶ ναοῖς συνάπτεται τὸ καλὸν μετὰ τοῦ ὑψηλοῦ. Τοιοῦτοι εἶνε ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει ναὸς τῆς ἀγίας Σοφίας, ὁ τοῦ ἀγίου Πέτρου ἐν Ῥώμῃ, καὶ ὁ τοῦ ἀγίου Παύλου ἐν Λονδίῳ, καὶ ἄλλοι καλοὶ καὶ μεγάλοι ναοὶ εἰκονίζοντες τὸν μέγαν καὶ ἀπέραντον οὐρανόν· ἀλλ' ἡ τέχνη περιορίζει ἐξ ἀνάγκης τοῦ ὑψηλοῦ τὴν ἐκτασιν· διότι εἰὰν

θελήση νὰ ὑπερβῆ τὰ μέτρα, καὶ ἄ νοεῖται τὸ καλόν, ἀπόλλυνται οἱ χαρακτῆρες αὐτοῦ, καὶ τὸ ἔργον λαμβάνει τὸ σχῆμα τῶν τερατωδῶν πυραμίδων τῆς Αἰγύπτου.

ΠΕΡΙ Αἰσθητικῆς ἢ Καλλιλογικῆς Κρίσεως

Ὅταν ἀντικείμενόν τι ἀκουστὸν ἢ ὄρατὸν λέγωμεν ὅτι εἶνε καλὸν ἢ ὑψηλόν, δὲν λέγομεν τοῦτο κρίνοντες ἐκ τῆς ἐννοίας αὐτοῦ, δι' ἧς νοεῖται ὡς ὠρισμένον τι πρᾶγμα, ἀλλ' ἐκ τῆς εὐαρεστήσεως, ἣν ἐγείρει τὸ ἄμεσον αἶσθημα τοῦ τοιούτου ἀντικείμενου· διότι τὸ καλὸν καὶ ὑψηλὸν εἶνε ἀείποτε συνημμένα μετ' αἰσθήματος εὐαρέστου, ἀμφοτέρω δὲ ταῦτα τὸ καλὸν ἢ ὑψηλὸν ἀφ' ἐνός, καὶ τὸ εὐάρεστον αἶσθημα ἀφ' ἐτέρου, εὐρίσκονται ἐν πλήρει ταυτότητι· τὸ καλὸν ἢ ὑψηλὸν οὐδὲν ἄλλο εἶνε, εἰμὴ εὐάρεστόν τι καὶ τὸ εὐάρεστον τοῦτο, αὐτὸ τὸ καλὸν ἢ ὑψηλόν.

Ἡ περὶ τοῦ καλοῦ καὶ ὑψηλοῦ κρίσις ἡμῶν λέγεται αἰσθηματικῆ, διότι περὶ καλοῦ καὶ ὑψηλοῦ κρίνοντες, κρίνομεν, ὡς εἴρηται, ἐκ τοῦ εὐαρέστου αἰσθήματος, ὃ ἐγείρει τὸ παριστάμενον ἀντικείμενον ὡς καλὸν ἢ ὑψηλόν, λέγεται δὲ καὶ καλλιλογικῆ, ἐκλαμβανομένου τοῦ ὅρου κατ' εὐρυτέραν σημασίαν, περιλαμβάνουσαν καὶ τὴν ἐννοιαν τοῦ ὑψηλοῦ, ἢ ἐκλαμβανομένου κατὰ μόνην τὴν ἐννοιαν τοῦ καλοῦ, ἢ δὲ δύναμις τῆς καλλιλογικῆς κρίσεως λέγεται καλαισθησία. Ὑποκείμενον τῆς καλλιλογικῆς κρίσεως εἶνε τὸ κρινόμενον ἀντικείμενον, ἂν εἶνε καλόν, κατηγορούμενον δὲ τὸ καλλιλογικὸν αἶσθημα, δι' οὗ ἀποδίδομεν εἰς τὸ ἀντικείμενον τὴν ἀρετὴν τοῦ καλοῦ, ἢ τὴν ἔλλειψιν, ἢ καὶ βαθμὸν διάφορον αὐτοῦ. Ὅθεν ἡ καλλιλογικῆ κρίσις σκοπεῖ οὐ μόνον νὰ διακρίνη τὸ ἀντικείμενον, ἂν εἶνε καλὸν ἢ μή, ἀλλὰ καὶ κατὰ πόσον εἶνε τοιοῦτον.

Διαφέρει δὲ ἡ καλλιλογικῆ κρίσις τῆς θεωρητικῆς καὶ γνωστικῆς κρίσεως· καθότι ἡ μὲν θεωρητικῆ, ἀναλύουσα τὸ περιεχόμενον τῆς ἐννοίας τῶν πραγμάτων, ζητεῖ νὰ εὕρη τὸ ἀληθές καὶ ὀρθὸν ἐκ λογικῶν ἀρχῶν, ἀποσοβοῦσα τὸ ψεῦδος καὶ τὴν πλάνην, ἢ δὲ καλλιλογικῆ εἶνε ἄμεσος καὶ ἀποδίδει διὰ τοῦ καλλιλογικοῦ αἰσθήματος ἄνευ ἀποδείξεως εἰς τὸ

ἀντικείμενον τὸ κατηγορούμενον τῆς ὑπεροχῆς ἢ τοῦ ἀδοκίμου. Ἐν ταύτῃ δὲ τῇ ἀποφάνσει λάμπει αὐτοφυῆς καὶ ἀρχικὴ ἐνέργεια. Ἐκ τούτων δὲ γίνεται φανερόν, ὅτι τὸ καλὸν καὶ ὑψηλὸν κεῖνται ἐν ἄλλῃ σφαίρᾳ ἢ τῇ σφαίρᾳ τῆς θεωρίας καὶ τοῦ ὄντος.

Ἡ καλλιλογικὴ κρίσις λογικῶς θεωρουμένη εἶνε μερικὴ ἢ ἀτομικὴ καὶ ἐκ τῶν ὑστέρων, διότι ἀδύνατον νὰ εἴπωμεν ὅτι ἀντικείμενόν τι εἶνε καλὸν ἢ ὑψηλόν, εἰὰν δὲν ὑποπέσῃ ὑπὸ τὰς αἰσθήσεις ἡμῶν· ἀλλ' οὐδὲ ἕτερον δυνάμεθα νὰ πείσωμεν διὰ λόγου, ὅτι τὸ ἀντικείμενον εἶνε καλὸν ἢ ὑψηλόν, καὶ ἀφ' οὗ ἡμεῖς ἀντιληφθῶμεν αὐτοῦ ὡς τοιούτου, εἰὰν δὲν ὑποβάλωμεν αὐτὸ καὶ ὑπὸ τὰς αἰσθήσεις ἐκείνου, ἢ καλλιλογικὴ κρίσις μερικὴ οὕσα καὶ ἐκ τῶν ὑστέρων, ἐκλαμβάνεται ὑπὸ τοῦ κρίνοντος ὑποκειμένου καθ' ὅλου καὶ ἀναγκαῖα, πειθομένου προσωπικῶς περὶ τῆς καθολικότητος ταύτης καὶ ἀναγκαιότητος ἐκ τῆς ἰδίας εὐαρεστήσεως· οἷον ὅταν βλέποντες εἰκόνα ὠραίαν, λέγωμεν, αὕτη ἢ εἰκὼν εἶνε ὠραία, προὑποτίθεμεν, ὅτι καὶ πᾶς ἄλλος εὐρίσκει ὡσπερ ἡμεῖς τὴν εἰκόνα ὠραίαν, ἀλλὰ τοῦτο δὲν δύναται νὰ βεβαιωθῇ ἐξ ἀντικειμένου καθολικῶς· διότι δὲν λέγομεν, πᾶσαι αἱ εἰκόνες εἶνε ὠραῖαι. Ἐὰν δὲ τοῦτο ἦν ἀληθές, θὰ ἦν καθολικῶς γνωστόν, ὡσπερ ἡ κρίσις, πάντα τὰ σώματα κεῖνται ἐν χώρῳ, καὶ πᾶσα καθ' ὅλου ἀληθῆς κρίσις· ἡμεῖς ἐνταῦθα ὑποστηρίζομεν κατὰ προσωπικὴν εὐαρέστησιν, ὅτι ὠρισμένον φαίνεται ὠραῖον πᾶσι τοῖς θεαταῖς. Ἴνα δὲ ἡ περὶ τῆς εἰκόνας, ὡς ἐν παραδείγματι, κρίσις ἡμῶν καταστῇ καθ' ὅλον καὶ ἀναγκαῖα ἀντικειμενικῶς, δεόν ἢ εἰκὼν νὰ ὑποπέσῃ ὑπὸ τὰς αἰσθήσεις πάντων, καὶ πάντες νὰ μαρτυρήσωσι περὶ αὐτῆς, ὅτι εἶνε ὠραία, ὅπερ ἀδύνατον, διὰ τὸ ἀδύνατον πλήρους καὶ τελείας ἐπαγωγῆς, καὶ ἔτι διὰ τὸ ἀδύνατον τῆς συμφωνίας πάντων· τὸ αὐτὸ δὲ ἐπαληθεύει καὶ περὶ πάσης ἄλλης καλλιλογικῆς κρίσεως

Πᾶσα τοίνυν καλλιλογικὴ κρίσις εἶνε μερικὴ, στηριζομένη ἐπὶ τῆς ἀμέσου ἀντιλήψεως τοῦ καλλιλογικῶς ἀρέσκοντος, καὶ δύναται δι' ἐπέκτασεως τῆς πρὸς ἄλλους δείξεως τοῦ ἀρέσκοντος νὰ προσλάβῃ κῦρος εὐρύ, ἀλλ' οὐδέποτε ὑψοῦται εἰς καθολικὴν ἀναγκαιότητα ὀριζομένην ἐξ ἀντικειμένου λογικῶς.

Ἐκ τῶν εἰρημένων σαφές καθίσταται, ὅτι ἡ καλλιλογικὴ κρίσις εἶνε ἀποδείξεως ἀνεπίδεκτος, διότι ἀπόδειξις λαμβάνει χώραν ἐκεῖ μόνον, ὅπου δυνατόν νὰ συμπερανθῇ τι λογικῶς ἐξ ἀρχῶν, ὅπερ ἀδύνατον ἐν τῇ περὶ

καλοῦ καὶ ὑψηλοῦ κρίσει, ἥτις ἐξήρτηται ἐκ τῆς ἀμέσου αἰσθηματικῆς εὐαρεστήσεως· διὰ ταῦτα δὲ ἀφ' οὗ ἐν τῇ κρίσει ταύτῃ δὲν χωρεῖ, οὐδὲ βία πληροφροῦ δι' ἀποδεικτικῆς ἰσχύος ἐπιβάλλεται τῷ κρίνοντι περὶ κολου καὶ ὑψηλοῦ, καθότι ἡ εὐαρέστησις αὐτοῦ εἶνε ἐλευθέρα καὶ ἀβίαστος, περὶ ἧς δύναται νὰ ῥηθῇ τὸ λατινικόν, *de gustu non est disputandum*.

Ὅταν ἔχοντες νῆν ἀξιῶσιν, ὅτι δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν ὀρθῶς περὶ καλλιλογικῶν πραγμάτων, κρίνωμεν περὶ τινος καλοῦ ἢ ὑψηλοῦ, τοσοῦτον ἐπιμένομεν ἐν τῇ περὶ αὐτοῦ ἡμῶν κρίσει, ὥστε καὶ ἐρίζομεν πρὸς τὸν ἀντιλέγοντα, καὶ μὴ ἀποδεχόμενον τὴν ἡμετέραν κρίσιν, μεμφόμενοι αὐτῷ ἔλλειψιν καλαισθησίας.

Εἶνε ἀναμφισβήτητον, ὅτι πᾶς ἄνθρωπος κέκτηται τὴν δύναμιν τοῦ αἰσθάνεσθαι καὶ διατιμᾶν τὸ καλὸν καὶ ὑψηλόν, καὶ ἀκολουθῶς τὴν δεξιότητα τῆς ἐκ τοῦ καλοῦ καὶ ὑψηλοῦ εὐαρεστήσεως, ἄμοιροι δὲ καὶ ἐστερημένοι ὅλως τῆς ἐκ τοῦ καλοῦ καὶ ὑψηλοῦ εὐαρεστήσεως ἀληθῶς εἶπεῖν δὲν ὑπάρχουσιν ἐν τῷ κόσμῳ, διότι ἔχνη καλαισθησίας εὐρίσκονται καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς ἀγρίοις, καθ' ὅσον καὶ οὗτοι σπουδάζουσι νὰ καλλύνωσι τὸ σῶμα αὐτῶν διὰ γελοίων πρὸς τοὺς πεπολιτισμένους ἀνθρώπους τρόπων, καὶ τὰς μικρὰς αὐτῶν καλύβας διατάττουσιν ἐπὶ τὸ εὐπρεπέστερον· ἀλλ' ἡ καλλιλογικὴ τῶν ἀνθρώπων κρίσις ἐμφανίζεται ἐν τῇ πείρᾳ ἀλλοία καὶ διάφορος κατὰ τὸ διάφορον ὑποκείμενον ἐν τῇ διατιμῆσει τῶν διαφόρων καλῶν καὶ ὑψηλῶν. Ἐὰν ἀντικείμενόν τι κρίνη τις καλὸν ἢ ὑψηλόν, οἱ ἄλλοι δὲν κρίνουσι τοιοῦτον, ἢ πολλοὶ μὲν κρίνουσι καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν βαθμὸν τὸ κάλλος ἢ τὸ ὕψος τοῦ κρινομένου ἀντικειμένου, ἀλλ' οἱ μὲν μᾶλλον καλὸν ἢ ὑψηλὸν εὐρίσκουσιν αὐτό, οἱ δὲ ἥττον τοιοῦτον, ἀδύνατον δ' ἀποβαίνει νὰ συμφωνήσωσι πάντες ἐν τῇ διατιμῆσει καλοῦ τινος ἢ ὑψηλοῦ· προσέτι δὲ ἡ καλλιλογικὴ κρίσις παραλλάσσει καὶ κατὰ χρόνους· ὅτι πρῶην ἐνομίζετο καλόν, τοῦτο σήμερον ἐκλαμβάνεται αἰσχροῦν (ἄσχημον) καὶ τούναντίον.

Ἐκεῖνο δὲ ὅπερ σκοτίζει καὶ θολώνει τὴν καλλιλογικὴν κρίσιν εἶνε, ἡ προκατάληψις, ἡ προσδοκία συμφέροντος, καὶ ἡ ἀνάμιξις ἐπιθυμιῶν. Ὁ κρίνων περὶ καλοῦ ὀφείλει νὰ προσέρχηται εἰς αὐτὸ μετὰ καθαρᾶς καὶ εὐλαβοῦς ψυχῆς ὥσπερ εἰς τὸ θεῖον, μηδαμῶς ταραττόμενος ὑπὸ παθῶν καὶ ἐπιθυμιῶν, ἵνα ἐκτυπωθῇ ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ τὸ καλὸν ἀγνὸν καὶ ἄμικτον

παντός άλλοτρίου στοιχείου. Ὄταν ἡ καλλιλογικὴ εὐαρέστησις ἀναμι-
γνύηται μετὰ προσωπικῶν προσδοκιῶν καὶ τῶν ἐντυπώσεων τῆς ἡμέρας,
ἡ καλαισθησία μεταπίπτει εἰς συρμόν. ὅστις διακρίνεται διὰ τῆς ἄκρας
αὐτοῦ ἀστασίας· οὐδὲν δὲ ὑπάρχει, ὅπερ ὁ συρμὸς δὲν ἤθελεν εὖρη κα-
λόν· ἡ αἰσχροτής (ἀσχημία) τοῦ κατὰ συρμόν καλοῦ ἀναφαίνεται, ἐὰν
καθυποβάλωμεν εἰς κρίσιν τοὺς τελευταῖον καταργηθέντας συρμούς.

Ἐκ τῆς τοσαύτης διαφωνίας καὶ ἀστασίας τῆς καλαισθητικῆς κρί-
σεως, πλὴν τῶν ἐπισκοτιζόντων αὐτὴν παθημάτων καὶ ἐπιθυμιῶν, δέδο-
ται καὶ νὰ εἰκάζωμεν, ὅτι πάντες οἱ ἄνθρωποι δὲν ἔχουσι ἐν ἴσῳ μέτρῳ
τὴν δύναμιν τοῦ αἰσθάνεσθαι καὶ διατιμᾶν τὸ καλὸν καὶ ὑψηλόν, καὶ ἀ-
κολούθως τὴν δεξιότητα τῆς ἐκ τοῦ καλοῦ καὶ ὑψηλοῦ εὐαρεστήσεως·
πλὴν ἀλλ' ὅμως ὅ τι συμβαίνει ταῖς ἄλλαις δυνάμεσι καὶ ἐνεργείαις τῆς
ψυχῆς, οἷον τῆ ἀντιληπτικῆ καὶ τῆ νοητικῆ, τοῦτ' αὐτὸ δεῖ νὰ παρα-
δεχθῶμεν καὶ περὶ τῆς καλλιλογικῆς δυνάμεως καὶ κρίσεως· ὥσπερ δὲν
ἔχουσι πάντες τὸ ἀντιληπτικὸν καὶ νοητικὸν κατὰ τὸν αὐτὸν βαθμὸν
ἰσχύος καὶ ὀξύτητος, ἀλλ' ὁ μὲν εἶνε ἐφυῆς, ὁ δὲ ἀμβλύς, καὶ ὁ μὲν
μᾶλλον εὐφυῆς, ὁ δὲ ἥττον ἐτέρου, καθ' ὅμοιον τρόπον καὶ ἡ καλλιλο-
γικὴ κρίσις ποικίλλεται κατὰ δεδομένον ἐν τῇ ψυχῇ βαθμὸν· προσέτι δὲ
γινώσκομεν, ὅτι αἱ ἐνεργεῖαι τῆς ψυχῆς διὰ τῆς ἀσκήσεως περὶ τὰ μαθή-
ματα καὶ ἐπιτηδεύματα θαυμασίως ἀναπτύσσονται, καὶ ἡ καλλιλογικὴ
κρίσις ὀξύνεται καὶ τελειοποιεῖται.

Ἐν γένει δὲ πᾶν ὅ τι ἀναπτύσσει τὰς ἐνεργείας τῆς ψυχῆς, ἀναπτύσ-
σει καὶ τὴν καλλιλογικὴν κρίσιν· ὁ πολιτισμὸς ἐξευγενίζων τὸν ἄνθρωπον,
ἐξευγενίζει καὶ τὴν καλαισθησίαν αὐτοῦ· πολιτισμὸν δὲ λέγοντες πρέπει
νὰ νοῶμεν τὴν ἁρμονικὴν καὶ τελείαν ἀνάπτυξιν τῶν ἐνεργειῶν τῆς ψυ-
χῆς, αἵτινες συνερχόμεναι συνιστῶσιν ἐν ἀλληλουχοῦν ὅλον. Διὰ τοῦτο δὲ
ἡ ἀνάπτυξις τῆς καλλιλογικῆς κρίσεως εἶνε μέρος τῆς γενικῆς ἀναπτύξεως
τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, καὶ ὡς τοιαύτη ὀρίζεται ἀναγκαιῶς ὑπ' ἐ-
κείνης.

Αἱ βαθμίδες τοῦ πολιτισμοῦ, ἐφ' ὧν ἴστανται καὶ ἄτομα καὶ ὀλό-
κληρα ἔθνη, ποικίλλονται ἐπ' ἄπειρον, καὶ ἀποτελοῦσι τοσοῦτους βαθμοὺς
τοσαῦτα εἶδη καλλιλογικῆς κρίσεως κατὰ τὴν διάφορον τῶν ἀνθρώπων
ἀνάπτυξιν. Ἐν δὲ τῷ ὑψίστῳ καὶ τελείῳ πολιτισμῷ τυγχάνει καὶ ἡ καλ-
λιλογικὴ κρίσις τῆς ὑψίστης αὐτῆς ἀναπτύξεως, καὶ ἡ διατίμησις τοῦ κα-

λοῦ καὶ ὑψηλοῦ εὐρίσκει τότε πληρεστάτην συμφωνίαν ἐν τῇ καλλιλογικῇ τῶν ἀνθρώπων κρίσει, ἀλλὰ τοῦτο εἶνε ἰδανικόν.

Ἐν τῇ καλλιλογικῇ ἐπιστήμῃ ζητεῖται νὰ εὐρεθῇ γενικὸς κανὼν εἰς προσδιορισμὸν τοῦ καλοῦ καὶ ὑψηλοῦ. Ἐκ πάσης δὲ περὶ τούτου ἐρεύνης συνάγεται, ὅτι ἡ καλλιλογικὴ κρίσις ἀπλῶς μὲν ὡς δυνάμις, τοῦ διατιμᾶν τὸ καλὸν καὶ ὑψηλὸν εἶνε ἐκ τῶν προτέρων τῆς ψυχῆς στοιχείον, καὶ ἀκολουθῶς χαρακτηρ παντὸς ἀνθρώπου, ὡς δὲ ἐμπειρικὴ ἐνέργεια, καθ' ὅσον ἀναφαίνεται ἐν τῇ πείρᾳ ἀλλοία καὶ διάφορος κατὰ τὸ διάφορον ὑποκείμενον ἐν τῇ διατιμῆσει τῶν διαφόρων καλῶν καὶ ὑψηλῶν, εἶνε ἐκ τῶν ὑστέρων, καὶ ὀδυνατεῖ νὰ προσδιορίσῃ τὸ καλὸν καὶ ὑψηλὸν ἐξ ἀντικειμένου κανῶν, δι' οὗ ὡς καθολικοῦ κριτηρίου νὰ προσδιορίζηται ἐκ τῶν προτέρων τὸ καλὸν καὶ ὑψηλὸν δὲν ὑπάρχει, κανόνες δὲ συνηγμένοι ἐκ τῆς πείρας προσδιορίζοντες τὸ καλὸν καὶ ὑψηλὸν ἀναμφισβητήτως ὑπάρχουσιν· διότι ἡ τέχνη ἔδειξεν ἡμῖν διὰ τῶν ἱεροφαντῶν αὐτῆς, εἰς οὓς παρέδωκε τὰ ἑαυτῆς μυστήρια, πλῆθος ἀντικειμένων, ὧν ἡ καλλιλογικὴ ἀξία ἀνωμολογήθη, καὶ ἡ κρίσις τῶν πλείστων καὶ πεπολιτισμένων ἀπένειμεν αὐτοῖς τὸ ἀριστεῖον. Ἐκ τούτων δὲ ὡς ἀρχετύπων δύνανται νὰ πορισθῶσιν ἐμπειρικὰ κριτήρια καὶ κανόνες τοῦ καλοῦ καὶ ὑψηλοῦ· τοιαῦτα δὲ ἀρχέτυπα εἶνε τὰ ἀριστουργήματα τῆς ἀρχαίας ἀρχιτεκτονικῆς, τῆς γλυπτικῆς, τῆς ποιήσεως· οἷον τὰ ἔργα τοῦ Μύρωνος, τοῦ Πολυκλείτου, τοῦ Φειδίου, τοῦ Πραξιτέλους, τὰ ποιήματα τοῦ Ὀμήρου κτέ.

Ἐκ τούτων δὲ πᾶς τις κατανοεῖ, ὅτι γνώμων τοῦ καλοῦ καὶ ὑψηλοῦ ἐξ ὑποκειμένου σχετικὸς εἶνε ἡ συμφωνία τῶν πολλῶν καὶ πεπολιτισμένων ἀνθρώπων, ὅπερ ὑποτίθησιν, ὅτι ἐν τῇ πεπολιτισμένῃ καταστάσει τῶν ἀνθρώπων ἡ καλλιλογικὴ κρίσις εἶνε ὀρθὴ καὶ σύμφωνος πρὸς ἑαυτήν, ἐπειδὴ ἡ ἀνθρωπίνη φύσις εἶνε μία, καὶ αἱ δυνάμεις τῆς ψυχῆς διὰ τοῦ πολιτισμοῦ ἀρμονικῶς καὶ ὁμοιομόρφως ἀναπτύσσονται· πρὸς τοὺς εὐπαιδεύτους δὲ καὶ ἀπολιτίστους ἀνθρώπους, ἐν ἧ καταστάσει εὐρίσκονται, δὲν δύναται νὰ ἰσχύῃ ἡ συνθήκη αὕτη· ἀλλ' ὅμως ἐπειδὴ οἱ ἀπαιδευτοὶ καὶ ἀπολίτιστοι ἔχουσι τὴν συνείδησιν τῆς ἑαυτῶν καταστάσεως καὶ κατανοοῦσι τὴν ἑαυτῶν ἀτέλειαν, ἀνομολογοῦντες πνευματικὴν ὑπεροχὴν παρὰ τοῖς πεπαιδευμένοις καὶ πεπολιτισμένοις, καὶ ὅτι θὰ ἦσαν εὐτυχεῖς καὶ μακάριοι, ἐὰν ἐτύγχανον τῆς ἐκείνων παιδείας καὶ πνευματικῆς ἀνατιτύξεως, ἵνα καὶ αὐτοὶ αἰσθάνωνται καὶ πράττωσιν, ἅπερ ἐκεῖνοι, ἔπεται

ὅτι ἡ συνθήκη αὕτη δὲν ἀναιρεῖται οὐδ' ὡς πρὸς τοὺς ἀπαιδευτοὺς καὶ ἀπολιτίστους ἀνθρώπους.

Ἐν Λιμένι Βαθέος Σάμου 1887.

Κ. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ

πρώην γυμνασιάρχης

**ΜΕΤΑΒΟΛΑΙ ΕΝ Τῇ ΕΞΩΤΕΡΙΚῃ, ΕΠΙΦΑΝΕΙΑ, ΤΗΣ ΙΤΑΛΙΑΣ
ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ**

ΑΙ ΠΑΡΑ ΤΟΝ ΑΡΝΟΝ ΧΩΡΑΙ

ΥΠΟ

ΔΡ. ΡΟΥΝΟΛΦ. ΜΑΙΝΝΕΛ

Ὁ ἐν Ἑλλάδι καθηγητῆς κ. Μαϊννελ ἐν τῷ γυμνασιακῷ προγράμματι τοῦ 1887 προέταξε μακρὰν καὶ σοβαρὰν πραγματείαν περὶ τῶν μεταβολῶν, ἃς ὑπέστη τὸ τῆς Ἰταλίας ἔδαφος κατὰ τὰς διαφόρους τῆς ἱστορικῆς ἀναπτύξεως περιόδους.

Ἐν τῇ μελέτῃ ταύτῃ, ἣτις ἀποτελεῖ τὸ Ι΄ μέρος τῆς πραγματείας του ποιεῖται τὸν λόγον ὁ συγγραφεὺς μόνον περὶ τῶν μεταβολῶν τῶν περὶ τὸν Ἄρνον ποταμὸν χωρῶν· διότι ἐκτὸς τῶν ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς ἐνεργουσῶν δυνάμεων σπουδαιότατον μέρος πρὸς τὰς φυσικὰς μεταβολὰς τῆς ἐπιφανείας ἔχουσιν οἱ ποταμοί, οἵτινες ἔνεκα τούτου καλοῦνται καὶ οἱ μορφωταὶ τοῦ γήινου φλοιοῦ.

Ὁ Τονιζέττης, ὅστις κατὰ τὰ μέσα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος διηρεύνησε τὴν Ἰοσκάνην ἀπηφῆνατο ὅτι ὁ ποταμὸς Ἄρνος κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους δὲν ἔρρεε πρὸς δυσμὰς, ἀλλὰ πρὸς μεσημβρίαν, δῆλον ὅτι ὅτι διὰ τῆς κοιλάδος τῆς Κιάννης παρά τὸν Τίβεριν. Τοιαύτας εἰκασίας καὶ ἄλλοι ἐξήνεγκον, ἀλλ' ὁ κ. Μαϊννελ πειρᾶται ἐν τῷ πραγματεία του ταύτῃ νὰ ἀποδείξῃ, οἷαν